

УДК 332.1

І.В. Лисенко, аспірант

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО КЛАСТЕРА В ЧЕРНІГІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Проаналізовано перспективи формування, функціонування та розвитку інноваційного кластера в Чернігівському регіоні. Виявлено проблеми щодо формування інноваційних кластерів в регіоні та визначено (запропоновано) шляхи їх подолання.

Ключові слова: конкурентоспроможність, регіональний розвиток, стратегія, інноваційний кластер.

Проанализированы перспективы формирования, функционирования и развития инновационного кластера в Черниговском регионе. Выявлены проблемы формирования инновационных кластеров в регионе и предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: конкурентоспособность, региональное развитие, стратегия, инновационный кластер.

The prospects of formation, operation and development of innovative clusters in Chernigov region have been analysed. The problems on the formation of innovative clusters in the region have been found and the ways of their overcoming have been proposed.

Key words: competitiveness, regional development, strategy, innovative cluster.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації перед регіонами України постають нові завдання щодо інтенсивного освоєння нових підходів і прийомів ведення господарства, застосування інноваційних механізмів та інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку територій, що позитивно зарекомендували себе у світовій практиці. Все це зумовлює необхідність пошуку інноваційних підходів до формування нових ефективних стратегій регіонального розвитку. Формування і використання інноваційних методів регіонального розвитку на основі кластеризації є однією з умов ефективного вирішення соціально-економічних проблем, оптимального використання наявних на місцевому рівні ресурсів, використання потенціалу внутрішнього ринку, активізації ініціатив підприємництва і громадськості, запровадження дієвих механізмів та інструментів стимулювання розвитку регіонів.

Серед таких підходів, що сприяють активізації регіонального розвитку, значну роль відіграє використання потенціалу кластерних утворень, які стимулюють розвиток внутрішнього ринку, посилюють економічну та соціальну складову регіону, підвищують його конкурентоспроможність. Регіональні інноваційні кластери формують міцне підґрунтя для вирішення питань зайнятості населення, стимулюють розвиток науково-виробничого потенціалу, прискорюють зростання конкурентного потенціалу території, забезпечують соціальну стабільність регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запровадження кластерної моделі організації інвестиційної та інноваційної діяльності на регіональному рівні, розглядають у своїх працях провідні зарубіжні та вітчизняні науковці: А. Маршал, М. Портер, А.В. Скоч, В.В. Англічанінов, І.В. Запатріна, В.О. Оскольский, Л.С. Марков, С.І. Соколенко, З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська, А.Ф. Мельник, О.І. Гуменюк, О.Ю. Кучеренко, В.А. Івченко, С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін. Ці науковці зосереджують свою увагу на принципах створення кластерів, а також можливостях стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів у регіоні у межах кластерних утворень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання формування, функціонування та розвитку інноваційного кластера, з урахуванням специфіки й тенденцій розвитку регіональної економіки, поки що не знайшли відображення в наукових публікаціях.

Мета статті. Метою статті є визначення специфіки формування, функціонування та розвитку регіонального інноваційного кластера. Проаналізувати основні проблеми запровадження кластерної моделі на регіональному рівні. Визначити основні завдання та шляхи реалізації інноваційного розвитку економіки регіону на основі кластерного підходу.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід показує, що темпи зростання обсягів виробництва в кластері значно вищі, ніж у середньому по країні, а тому саме кластери

доцільно розглядати як основу покращення всіх економічних показників. Сьогодні зростання конкурентоспроможності регіонів можливе за рахунок створення інноваційно-орієнтованих кластерів, як сучасних форм прискорення інноваційних процесів, поєднання інтеграції, спеціалізації та кооперації суб'єктів інноваційної сфери у межах організаційно-економічних утворень. Перспективним напрямком функціонування таких видів кластерів є розробка та впровадження інновацій в усіх стадіях виробничого процесу.

Вивчення та розгляд кластерних ініціатив щодо створення інноваційних кластерів набуває сьогодні особливої актуальності.

Активізація інноваційних процесів і зростання продуктивності більш характерні для інноваційних кластерів, ніж для окремо функціонуючих інноваційних підприємств. Участь в інноваційному кластері дозволяє отримати доступ до нових технологій, методів роботи або можливостей, швидко дізнаватися про нові комплектуючі вироби й устаткування, методи просування на ринок товарів та послуг і т. ін. Цьому сприяє взаємодія учасників кластера і особисті контакти.

Інноваційний кластер як нове науково-технологічне формування, що виникає в результаті інтеграції споріднених суб'єктів господарювання в інноваційній та відновлювальній сферах регіону, має великі потенційні можливості щодо прискорення інноваційного розвитку та технологічного оновлення основних фондів підприємств регіону. Прискорення процесів інноваційного розвитку економіки регіону, каталізатором яких є інноваційний кластер, досягається шляхом консолідації потенціалу різних наукових установ, інноваційних структур, банківських та інших фінансово-кредитних установ, які мають тісні організаційно-економічні зв'язки. Кластери завдяки горизонтальним зв'язкам його учасників, що концентрують свої зусилля в певних напрямках діяльності, мають можливість підтримувати ініціативу своїх партнерів, сприяти творчому процесу, генерувати нові ідеї, ноу-хау, винаходи, що прискорює процеси інноваційних перетворень.

Становлення інноваційних кластерів здійснюється на таких засадах:

- спрямованості на інноваційний розвиток економіки;
- оптимального використання всіх наявних ресурсів;
- сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату;
- широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій;
- посилення інноваційного розвитку регіону або галузі на основі підвищення інноваційної активності підприємств.

Концепція становлення інноваційних кластерів базується на зв'язках і взаємозалежності інноваційних та інвестиційних інститутів, технологічно розвинених і інноваційно орієнтованих підприємств та установ, об'єднаних у мережеву структуру, діяльність яких може координувати певний управлінський орган.

До інноваційного кластера може входити ряд інноваційних структур з різних галузей економіки регіону, фінансово-кредитні установи, які посилюють його можливості з точки зору накопичення потенціалу інвестиційного забезпечення інноваційного оновлення матеріально-технічної бази його учасників, певних галузей та регіону в цілому.

Реально функціонуючі інноваційні кластери повною мірою реалізують свої можливості за наявності дієвих схем та механізмів фінансування інновацій, що забезпечує надійне фінансування інноваційних проектів у вигляді прямих інвестицій, мобілізованих коштів амортизаційного фонду чи тимчасово вільних коштів партнерів. У цьому випадку у більш вигідному становищі знаходяться кластери, що мають у своїй структурі капітал на спільній економічній основі. Із зростанням ефективності функціонування підприємств, які входять до кластерів, значно розширюються перспективи отримання інвестицій із зовнішніх джерел. Інвестиційне забезпечення інноваційного процесу, який реалізується під егідою інноваційних кластерів, є запорукою прискорення інноваційного оновлення економіки регіону.

За рахунок об'єднання фірм у кластер вони можуть зекономити кошти на виконанні деяких стадій інноваційного процесу, в тому числі на експерименті та випробовуванні нових зразків продукції. Як правило, більші підприємства кластера розвивають тісні взаємини з невеликими інноваційними фірмами, допомагаючи їх становленню, а потім поглинають їх, якщо ті ефективно працюють на ринку. Результатами реалізації кластерної стратегії є зростання продуктивності та інноваційної активності підприємств регіону.

Формуванню та розвитку інноваційних кластерів сприяють:

1) створення координаційного центру інноваційного розвитку, що забезпечуватиме стратегічне планування діяльності, інформаційну підтримку кожного учасника кластера і активізацію співпраці між ними;

2) розвиток механізмів підтримки інноваційних проектів та програм, спрямованих на впровадження нової техніки, прогресивних технологій, ноу-хау, а також на підвищення конкурентоспроможності регіону в цілому;

3) стимулювання розробки нових технологій, розвиток механізмів комерціалізації інновацій на підприємствах кластера;

4) активізація співпраці між науково-дослідними установами і підприємствами, стимулювання заходів щодо розвитку механізмів впровадження системи управління якістю;

5) надання податкових пільг відповідно до діючого чинного законодавства, розробка і фінансування державою регіональних проектів з виконання дослідно-конструкторських і дослідно-технологічних робіт з тематики, запропонованої учасниками кластера, фінансова підтримка прикладних досліджень у сфері інновацій, отримання професійного досвіду, знань, умінь та навиків, що забезпечують передумови для розвитку кластерних ініціатив;

6) зниження впливу обмежувальних регулятивних заходів, підтримка державою розвитку інноваційних кластерів, стимулювання інновацій, комерціалізація технологій;

7) інформаційно-аналітична, консультативна та освітня підтримка регіональними органами влади процесів кластеризації в економіці регіону та відображення необхідності формування інноваційних кластерів;

8) обмін досвідом з аналогічними кластерами інших держав;

9) інтеграція науково-дослідних інститутів та навчальних закладів для спільної реалізації і розробки програм та проектів розвитку регіону, створення умов з організації освітнього процесу, залучення досвідчених кадрів;

10) підготовка і підвищення кваліфікації робітників підприємств, стажування на новітніх виробництвах;

11) підвищення конкурентоспроможності продукції, збільшення в регіоні частки устаткування і прогресивних технологій власного виробництва.

Основною характерною рисою інноваційних кластерів є не повне злиття компаній, а формування ефективної взаємодії, збереження статусу юридичної особи і співпраця підприємств за межами кластера. Взаємозв'язки між підприємствами інноваційного кластера здійснюються на основі вертикальної (купівля-продаж продукції) та горизонтальної взаємодії (додаткові вироби і послуги, використання новітніх технологій). Здатність ефективно використовувати внутрішні і мобілізувати зовнішні ресурси, високий рівень організації взаємодії підприємств визначають конкурентоспроможність інноваційного кластера в цілому.

Створення інноваційних кластерів забезпечить:

1) тісну співпрацю між підприємствами і науково-дослідними установами;

2) залучення цільових інвестицій до розвитку нових технологій виробництва та інноваційної інфраструктури;

3) активізацію проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, співпрацю і цільову підготовку персоналу інститутами та університетами, довготермінові партнерські дослідження з розробки інноваційних проектів;

4) розробку та впровадження нових інноваційних продуктів, застосування ефективних механізмів залучення інвестицій в інноваційний розвиток регіону;

5) створення та розвиток сучасної інноваційної інфраструктури, у тому числі – бізнес-інкубаторів і технопарків, центрів трансфера технологій та інновацій;

6) сприяння активізації інноваційного процесу на підприємствах, субсидування частини витрат підприємств по створенню промислових зразків, реєстрації і правовому захисту винаходів та інших розробок інтелектуальної власності.

Чернігівська область має значний інтелектуальний потенціал, який є основою науково-технічного та інноваційного розвитку та визначає перспективний соціально-економічний стан регіону.

Інтелектуальний потенціал області представлений 22 організаціями та установами, близько половини з яких (45,5 %) належить до галузевого сектору науки, четверта частина з яких – вищі навчальні заклади, кожна п'ята організація представляє академічний сектор науки, 13,6 % – заводську науку (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за секторами наук

Показник	Роки					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Усього	25	22	22	22	22	22
Академічний	3	5	4	4	4	4
Галузевий	16	9	10	10	10	10
Вузівський	4	5	5	5	5	5
Заводський	2	3	3	3	3	3

Більшість (45,5 %) науково-дослідних установ зосереджено в м. Чернігові, 18,2 % – у м. Ніжині, 9,1 % – у м. Прилуках, решта (27,2 %) знаходиться в шести районах області.

Показники діяльності науково-інноваційної сфери Чернігівського регіону наведені в таблицях 2-4.

Таблиця 2

Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), за видами робіт (у фактичних цінах; тис. грн)

Роки	Усього	За видами робіт			
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	науково-технічні розробки	науково-технічні послуги
2000	10957,6	767,8	3660,8	4666,8	1862,2
2005	22527,6	2783,4	7297,5	9841,2	2605,5
2008	38214,0	4928,7	17324,1	13582,6	2378,6
2009	40936,9	5227,4	14552,3	19796,6	1360,6
2010	32373,6	5815,5	13735,3	12314,0	508,8
2011	32480,5	6071,6	15173,0	10608,5	627,4

Для реалізації стратегічних напрямів інноваційної діяльності в області необхідно здійснити такі заходи:

– впровадити нові технології щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки;

– здійснити технічне і технологічне оновлення виробництв, діяльність яких відповідає пріоритетним напрямам інноваційного розвитку області;

– забезпечити взаємодію науки, освіти, виробництва, установ фінансово-кредитної сфери, адміністративних органів області у розвитку інноваційної діяльності;

– посилити ефективне використання ринкових механізмів, підтримку малого підприємництва у науково-виробничій сфері;

- створити інноваційну інфраструктуру, здатну забезпечити інноваційну діяльність підприємств;
  - удосконалити інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
  - поглибити міжнародну науково-технічну кооперацію, сприяти трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просуванню на зовнішній ринок;
  - забезпечити підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності.
- Сучасний стан кадрового потенціалу інноваційної сфери області потребує суттєвого нарощування (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка кадрового забезпечення інноваційної сфери області

Показники	Роки					
	1990	2000	2005	2008	2009	2010
Кількість спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи	1898	1165	819	683	665	667
з них мали науковий ступінь						
доктори наук	8	21	9	11	11	11
кандидати наук	129	77	68	70	71	66
Кількість працівників, які виконували наукові та науково-технічні роботи за сумісництвом	34	303	191	1175	1433	1331
з них мали науковий ступінь						
доктори наук	...	23	22	66	109	88
кандидати наук	4	100	100	465	621	618

Результати роботи наукових установ та організацій області мають прикладний характер.

Науково-дослідні станції області пропонують споживачам нові сорти сільськогосподарських культур, основні характеристики яких відповідають міжнародним стандартам та перевершують існуючі світові аналоги.

В області створюється сучасна продукція машинобудівної, приладобудівної та авіакосмічної галузей, електронні системи зв'язку, комп'ютерні та телекомунікаційні технології тощо.

Науковими організаціями протягом 2010 року виконано 187 наукових робіт. З них: 35 спрямовано на створення нових технологій, 12 – нових видів продукції, 23 – нових видів матеріалів, 14 – нових видів рослин, 6 – нових видів техніки та ін. Серед створених нових технологій більше половини – ресурсозберігаючі [6].

Основні наукові роботи проводяться у сфері біологічних, геологічних, технічних, педагогічних, економічних, сільськогосподарських наук. Серед найбільш ефективних – розробки мікробіологічних засобів для захисту рослин і тварин від хвороб, створення нових сортів рослин, нових технологій та обладнання, нових видів матеріалів, техніки, ресурсо- та енергозбереження у провідних галузях господарського комплексу.

Витрати на виконання науково-дослідних робіт профінансовані, в основному, за рахунок бюджетних коштів, науково-технічних послуг – за власні кошти та кошти замовників.

Прямої державної підтримки потребує створення інфраструктури інноваційної діяльності, до якої в першу чергу входить система науково-технічної інформації, а також інноваційних структур, які сприяли б розвитку співробітництва технологічно пов'язаних між собою підприємств, наукових установ, фінансових інституцій, адміністративних органів.

Науково-технологічний потенціал області визначив такі стратегічні напрями інноваційного розвитку:

- впровадження нових технологій пошуково-розвідувального буріння, нових методів і технологій нафтогазоконденсатовилучення;

- розробка, створення та впровадження теплогенераторів і котлів, що працюють на відходах агропромислового виробництва, торфу;
- розробка та виробництво продукції для потреб авіакосмічної галузі й оборони країни;
- розробка та впровадження обладнання і техніки нового покоління для сільськогосподарської галузі;
- розробка та впровадження електронних систем зв'язку, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, волоконнооптичних систем;
- освоєння виробництва продукції хімічної галузі з новими властивостями широкого спектра застосування;
- розробка та впровадження нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій, освоєння виробництва нових видів продукції у текстильній промисловості;
- селекційна робота, впровадження нових сортів сільськогосподарських культур;
- розробка та широке впровадження мікробіологічних препаратів та біотехнологій у рослинництві і тваринництві з метою підвищення урожайності, стійкості рослин до захворювань, якості сільськогосподарської продукції.

Основними проблемами розвитку інноваційної сфери Чернігівського регіону є такі (рис. 1):

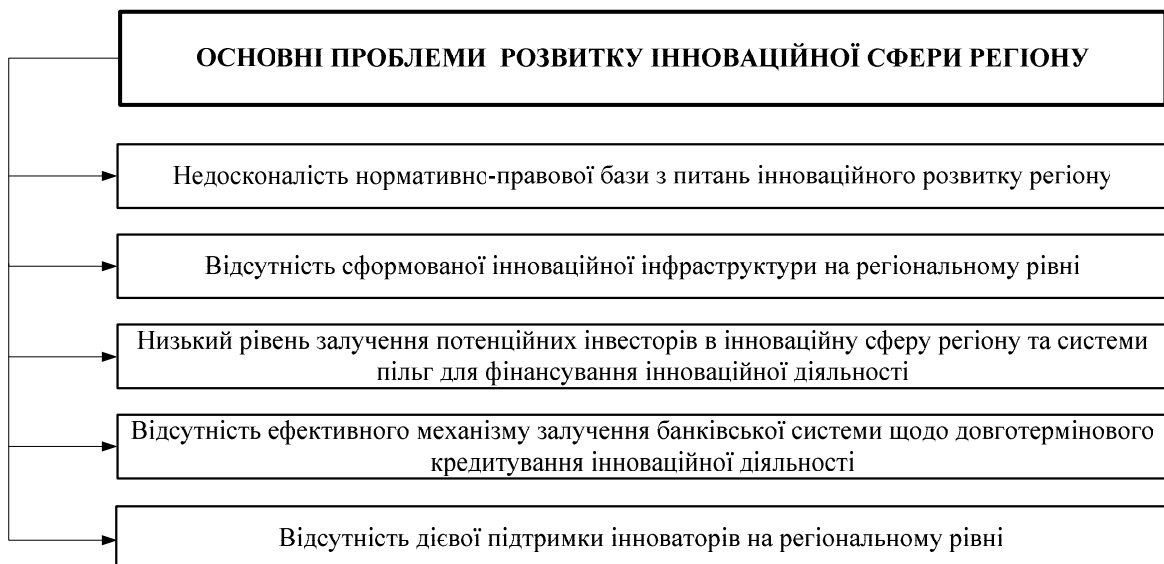

Рис. 1. Основні проблеми розвитку інноваційної сфери регіону

Необхідність забезпечення розвитку регіонів на інноваційній основі зумовлена важливістю оптимізації просторових господарських характеристик країни відповідно до особливостей розміщення наявних і потенційних ресурсів, а також необхідністю задоволення загальних і специфічних потреб населення. Вирішальну роль у забезпеченні комплексного збалансованого розвитку регіону відіграє стратегічне бачення перспектив економічного зростання, визначення внутрішніх проблем, перешкод, що гальмують цей процес та адекватна оцінка потенціалу наявних на місцевому рівні ресурсів розвитку [2].

Для вирішення проблеми підвищення інноваційної та інвестиційної активності суб'єктів господарювання необхідно здійснити такі заходи: знизити податкове навантаження; розробити дієвий механізм капіталізації прибутку; забезпечити систему державних замовлень, гарантій і програм; створити ринок ефективних інноваційних та інвестиційних проектів.

Ефективним механізмом позабюджетного фінансування інноваційної діяльності є кредитування комерційними банками суб'єктів інноваційної діяльності.

На сьогодні в області фінансово-кредитну підтримку інноваційної діяльності підприємств здійснює «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській

області» та його структурний підрозділ – «Ресурсний центр», який забезпечує відбір та фінансування проектів інноваційної спрямованості.

Державна політика управління і регулювання інноваційного розвитку повинна мати системний характер і сприяти побудові ефективної системи взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності. Потребує вдосконалення механізм формування структури та обсягів витрат державного бюджету на розвиток науки та підтримку інноваційних процесів, надання йому більшої прозорості та обґрунтованості.

Певної уваги вимагає і розгортання інфраструктури захисту прав інтелектуальної власності.

Одним з найбільш важливих механізмів державного впливу на забезпечення інноваційно-орієнтованої перебудови структури економіки є законодавче стимулювання інноваційної діяльності на всіх її етапах і створення нормативно-правового середовища, сприятливого для високотехнологічних галузей виробництва [7].

Визначальну роль у науковій сфері області відіграють вищі навчальні заклади, наукова діяльність яких спрямована на дослідження проблемних питань, що входять до пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки. Науково-дослідні роботи виконуються згідно з тематичними планами та за прямими угодами з підприємствами й організаціями.

З метою вдосконалення координації та підвищення якості наукових досліджень створюються спеціалізовані науково-дослідні інститути, науково-дослідні лабораторії та центри.

Розвиток науково-технічної сфери області стикається з такими проблемами [5]:

– пропонувані наукові результати світового рівня не знаходять застосування в економіці через низьку сприйнятливість підприємницького сектору до інновацій на фоні нестачі обігових коштів;

– темпи розвитку й структура науково-технічної та інноваційної сфери не відповідають попиту на передові технології з боку господарського комплексу;

– триває вплив наукових кадрів і скорочення матеріально-технічних засобів;

– відсутній механізм дієвих економічних стимулів, які б заохочували суб'єкти господарської діяльності до здійснення технологічної модернізації підприємств шляхом активного запровадження нових науково-технічних розробок;

– зменшення кредитування господарської діяльності комерційними банками (чи практично повна його відсутність).

Пріоритетами у науково-технологічному розвитку області визначені:

– посилення конкурентоспроможності сектору наукових досліджень і розробок, забезпечення його інтеграції в Європейський дослідницький простір;

– збільшення обсягів бюджетного фінансування наукової сфери;

– спрямування регіонального науково-технічного потенціалу на забезпечення потреб інноваційного розвитку економіки регіону й організацію виробництва високотехнологічної продукції;

– підвищення ефективності інфраструктури інноваційної діяльності.

Успішна реалізація завдань структурно-інноваційної стратегії визначальною мірою залежить від ефективної системи мобілізації інвестиційних ресурсів та управління ними. Для ефективного і динамічного розвитку інноваційної сфери необхідна наявність надійного та відпрацьованого механізму фінансування інноваційної діяльності, що передбачає залучення коштів з різних інвестиційних джерел. Основні завдання та шляхи реалізації інноваційного розвитку економіки регіону на основі кластерного підходу зображено на рисунку 2.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

Рис. 2. Основні завдання та шляхи реалізації інноваційного розвитку економіки регіону на основі кластерного підходу

Для активізації розвитку інноваційних процесів у регіоні, залучення нових суб'єктів ринку до інноваційної діяльності, підвищення інноваційного іміджу регіону необхідно започаткувати створення інноваційних кластерів, які забезпечують взаємну узгодженість технологічних, економічних і значною мірою соціальних параметрів інноваційного зростання.

Інноваційні кластери сприяють реалізації інноваційної моделі розвитку економіки регіону на основі відтворення та ефективного використання науково-технічного потенціалу, прискореного технічного та технологічного оновлення виробництва. Створення інноваційних кластерів дасть суттєвий поштовх для вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіону.

Інноваційний кластер, представляючи найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, являє собою неформальне об'єднання різних організацій (промислових компаній, дослідницьких центрів, індивідуальних підприємців, органів державного управління, громадських організацій вузів і т. ін.). Об'єднання в інноваційний кластер на основі вертикальної інтеграції формує не спонтанну концентрацію різноманітних технологічних винаходів, а орієнтовану систему поширення нових знань, технологій та інновацій. При цьому формування мережі стійких зв'язків між

всіма учасниками кластера є найважливішою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги [4].

Інноваційна структура кластера сприяє зниженню сукупних витрат на дослідження й розробку нововведень із наступною їхньою комерціалізацією за рахунок високої ефективності виробничо-технологічної структури кластера. Це дозволяє учасникам кластера стабільно здійснювати інноваційну діяльність протягом тривалого часу. Найбільш успішні інноваційні кластери формуються там, де здійснюється або очікується прорив у галузі техніки і технології виробництва з наступним виходом на нові ринки. Тому багато країн активно використовують кластерний підхід у формуванні та регулюванні національних інноваційних програм. Наприклад, завдання формування та зміцнення регіональних інноваційних кластерів у США було поставлено в число найважливіших національних пріоритетів. При цьому особлива увага приділялась визначенню та підтримці тих інновацій, які забезпечують довгостроковий розвиток, а також створенню національної мережі центрів впровадження промислових технологій на базі університетів, що важливо для малого бізнесу, який має доступ до сучасних технологій. Інноваційні кластери, характерні для промислово розвинених країн, починають з'являтися і у країнах, що розвиваються. Це дає їм можливість розширювати інноваційну діяльність, у результаті якої на світові ринки просуваються нові конкурентоспроможні товари та послуги.

Кластери інноваційної діяльності створюють новий продукт або послугу зусиллями декількох фірм або дослідницьких інститутів, що дозволяє прискорити їхнє поширення по мережі ділових взаємозв'язків. Схема інноваційного кластера наведена на рисунку 3.

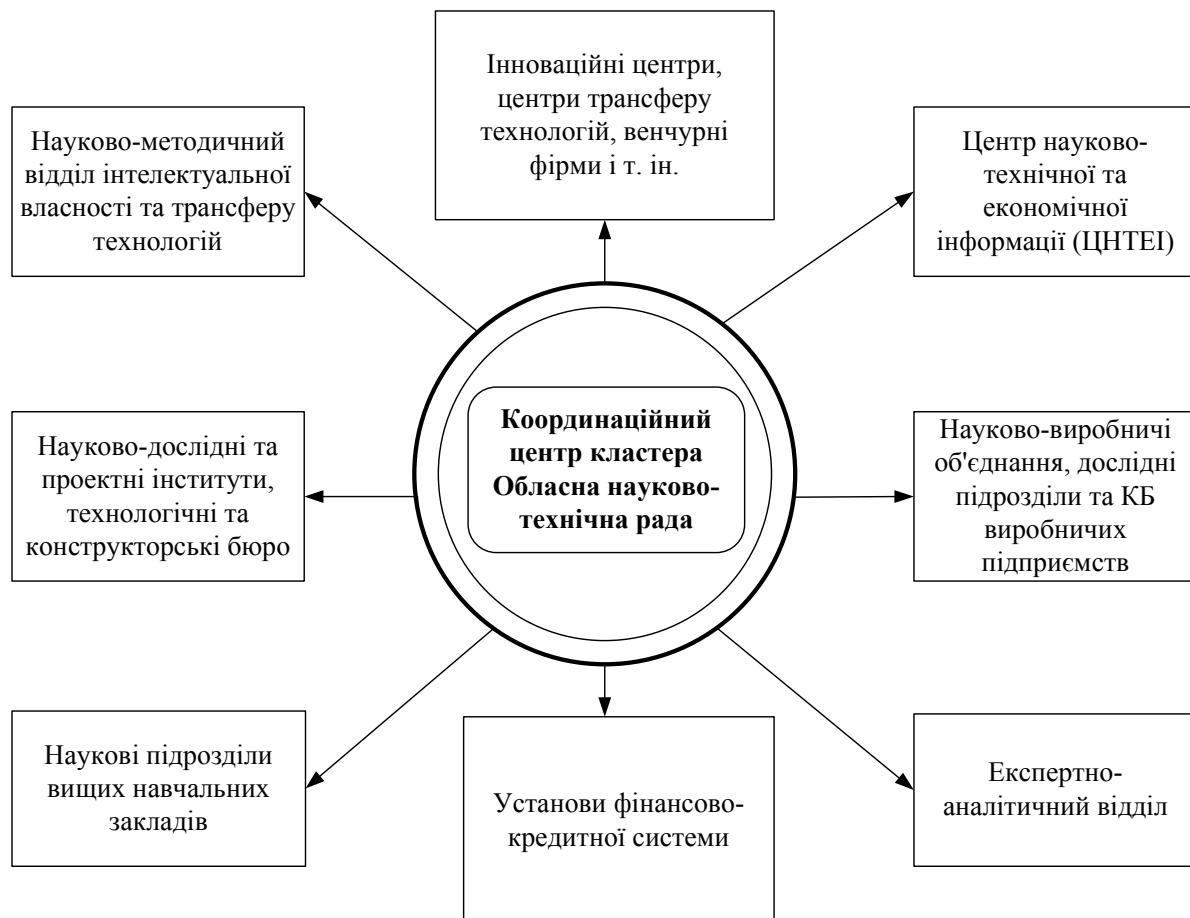

Рис. 3. Схема інноваційного кластера

Інноваційний кластер, як об'єднання різних організацій (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ, органів державного управління, профспілок,

громадських організацій та ін.), дозволяє використати переваги внутрішньофірмової координації та ринкового механізму для більш швидкого й ефективного освоєння нових знань. При цьому інновації поширюються по мережі взаємозв'язків у загальному економічному просторі, полегшуючи комбінацію факторів виробництва. Інноваційний кластер створюється на основі вже наявних і діючих підприємств і організацій через переорганізацію й нове структурування. Основним принципом формування інноваційного кластера є вибір пріоритетних напрямків науково-технічного й технологічного розвитку економіки території з обліком наукового й інноваційного потенціалу об'єктів, що залучаються для вирішення поставлених завдань. Модель регіональної інноваційної системи на основі кластера дозволяє створити умови для інтеграції науки та ВНЗ із промисловістю. Координаційна рада з інноваційного розвитку має достовірну інформацію про діяльність підприємств, про ринки збуту та трудові ресурси, що забезпечує якісне стратегічне планування, як на рівні органів влади, так і на рівні підприємств. Учасники кластера поєднують свої ресурси і ресурси фінансових інститутів для створення нової продукції, досягнення більшої економічної ефективності й одержання доступу до нових технологій і нових ринків [4].

Один з головних пріоритетів розвитку області – підвищення конкурентоспроможності промисловості, посилення її інноваційної спрямованості через впровадження систем управління якістю (стандарт ISO серії 9000, ISO серії 14000), які забезпечують якість продукції на всіх етапах її виробничого (життєвого) циклу і сприяють підвищенню результативності діяльності організації.

Динаміка інноваційного розвитку промислового комплексу (табл. 4) показує наявність проблем в інноваційній сфері регіону.

Таблиця 4

Основні показники інноваційного розвитку промислового комплексу області

Назва показника	Одиниця виміру	Роки			
		2007	2008	2009	2010
Кількість інноваційно активних підприємств	одиниць	41	42	50	40
їх частка у загальній кількості промислових підприємств	%	15,5	17,4	21,0	17,0
Впроваджено нових технологічних процесів, усього	одиниць	32	34	29	16
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	одиниць	16	15	12	9
Придбано нових технологій	одиниць	16	19	9	1
Освоєно інноваційних видів продукції, всього	одиниць	38	58	46	40
з них нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів	одиниць	18	19	14	23
Обсяг реалізованої інноваційної продукції	млн. грн	398,9	394,2	508,6	1084,7
Загальний обсяг інноваційних витрат	млн. грн	225,4	385,7	156,8	22,1

На середньотермінову перспективу очікується поступове зростання виробництва інновацій, темпи якого будуть залежати від відновлення повноцінної роботи машинобудування, хімічної та ряду інших галузей.

Інноваційному розвитку сприятиме спрямування інвестицій у сучасні ресурсозберігаючі, екологічно безпечні технології, виробництво нових видів конкурентоспроможної продукції.

У результаті започаткування роботи інноваційного кластера в рамках програми «Чернігівщина-2015. Спільний шлях до добробуту» [5] прогнозується збільшення обсягу реалізації інноваційної продукції, збільшення частки інноваційно-активних підприємств, технологічних процесів, а також фінансування науково-технічних розробок (рис. 4-7).

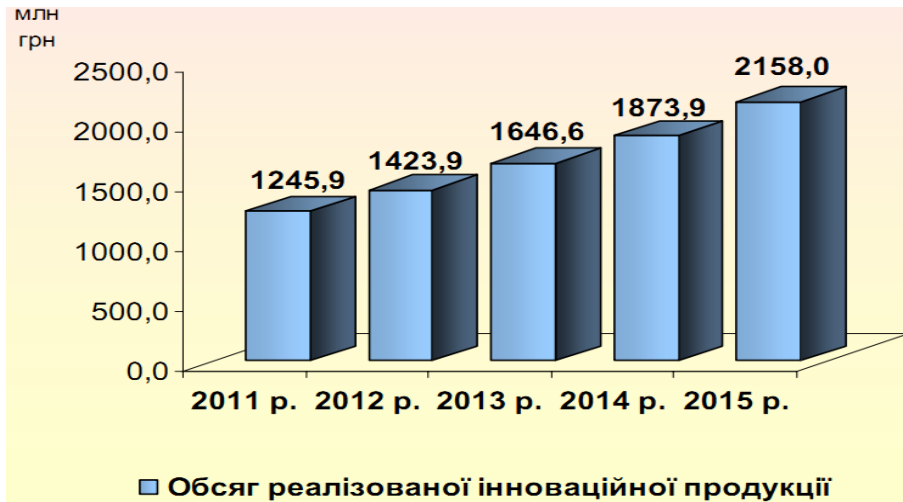

Рис. 4. Прогнозні показники збільшення обсягу реалізації інноваційної продукції в результаті функціонування інноваційного кластера

Рис. 5. Прогнозні показники збільшення частки інноваційно-активних підприємств у результаті функціонування інноваційного кластера

Рис. 6. Прогнозні показники впровадження нових технологічних процесів у результаті функціонування інноваційного кластера

Рис. 7. Прогнозні показники фінансування науково-технічних розробок у результаті функціонування інноваційного кластера

Крім того, впровадження інноваційної моделі розвитку економіки регіону та забезпечення стабільного економічного зростання буде досягнуто на основі ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції, запровадження державно-приватного партнерства, розвитку інноваційної інфраструктури [5].

Протягом 2012-2015 років очікується підвищення ролі машинобудівної галузі у впровадженні нових технологічних процесів, у тому числі ресурсозберігаючих та мало-відходних, а також впровадження прогресивних технологій на підприємствах хімічної, целюлозно-паперової, поліграфічної, легкої, харчової та добувної промисловості.

Регіональна інноваційна політика здійснюватиметься, насамперед, шляхом реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону на основі кластерного підходу (рис. 8), перспективних інноваційних проектів підприємств та організацій відповідно до визначених пріоритетних напрямків розвитку області, а також організаційних заходів із забезпеченням фінансової підтримки запропонованих напрямків:

- технічне і технологічне переозброєння підприємств, впровадження науково-технічних розробок у виробництво;
- створення в регіоні розвиненої інноваційної інфраструктури, сприяння трансферу технологій;
- розвиток інформаційного забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної діяльності у сфері малого підприємництва;
- сприяння впровадженню інновацій в аграрному секторі регіону.

Отже, об'єднані в кластери наукові, науково-технічні установи, промислові підприємства різних форм власності, які взаємопов'язані в процесі створення інноваційного продукту, отримують можливості збільшення залучення інвестицій, розширення сфери інноваційної діяльності, нарощування обсягів виробництва інноваційної продукції [1].

Варто зазначити, що безпосередня практична підтримка кластерної концепції розвитку повинна проявлятися не стільки в субсидуванні та пільговому оподаткуванні окремих видів економічної діяльності чи підприємств (державні цільові гарантії, зниження ставки податку на інноваційний прибуток, отриманий у результаті впровадження у виробництво прогресивних технологій), скільки в інфраструктурному забезпеченні, створенні дослідних розробок, впровадженні інноваційних стипендій, гарантіях на наукові програми, масштабному кредитуванні малого і середнього, а також венчурного бізнесу, прискореній амортизації основних фондів промислових підприємств [3].

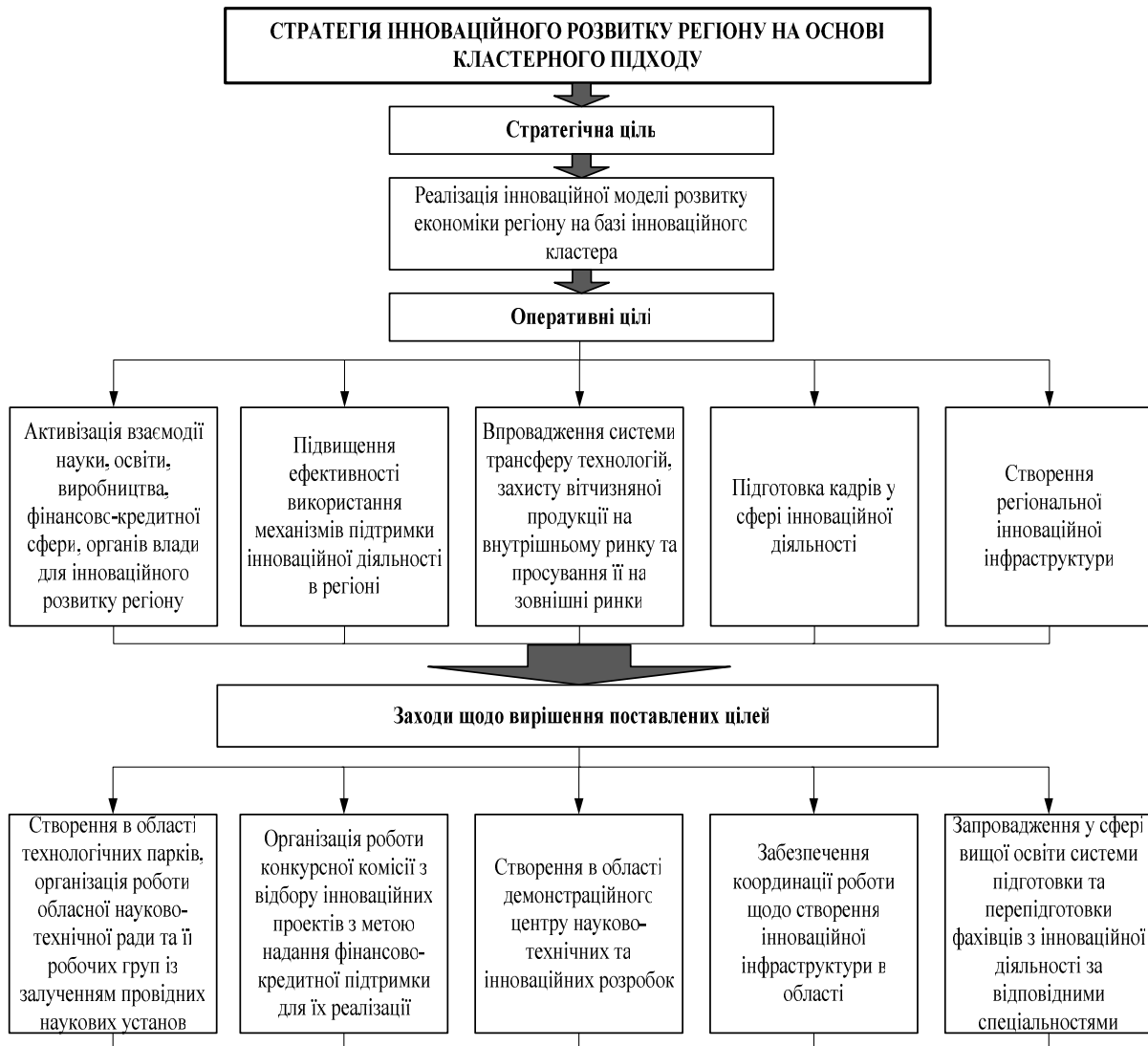

Рис. 8. Стратегія інноваційного розвитку регіону на основі кластерного підходу

Висновки і пропозиції. Формування, функціонування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні має відбуватися за активної участі органів державної влади, які мають визначати інституційне середовище їх розвитку. Пошук і запровадження інноваційних підходів до вдосконалення правових, економічних та організаційних засад регіонального розвитку є невід’ємною умовою забезпечення економічної та соціальної єдності, зростання конкурентоспроможності Чернігівського регіону.

Таким чином, впровадження кластерної моделі як інструменту реалізації стратегії нарощування інноваційного потенціалу регіону забезпечить:

- збільшення інвестицій у розвиток економіки регіону;
- залучення ресурсів у перспективну діяльність кластера з неефективних видів економічної діяльності;
- підвищення конкурентоспроможності компаній регіону, розширення їх частки на ринку;
- зростання темпів розробки та впровадження інновацій;
- зменшення безробіття, вирішення інших соціальних завдань регіону.

Реалізація інноваційно-інвестиційних пріоритетів на основі кластерів сприятиме технологічному переоснащенню виробничих підприємств, розбудові інноваційної ін-

фраструктури області, розвитку промислового виробництва, аграрного сектору, покращенню соціально-економічного стану в регіоні тощо.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 248 с.
2. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко, В. І. Жук [та ін.]; за ред. С. О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.
3. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: монографія / кол. авт.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 608 с.
4. Організаційні форми управління інноваційними кластерами. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/2010-09-09-12-22-00/2010-09-09-12-25-43/261-2010-12-24-13-22-50>.
5. Середньострокова Програма соціально-економічного розвитку Чернігівської області на 2011-2015 роки «Чернігівщина-2015. Спільний шлях до добробуту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cg.gov.ua/index.php?id=4204&tp=1&pg=single_page.php.
6. Статистичний щорічник «Чернігівщина – 2010». – Чернігів: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2011. – 486 с.
7. Стратегія соціально-економічного розвитку Чернігівської області на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cg.gov.ua/index.php?id=3959&tp=1&pg=single_page.php.